

MIS 5035543: «ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ»

Π5.3.1 Εκπόνηση επιμέρους Επιμορφωτικού Υλικού, για υπάρχοντα Προγράμματα Σπουδών (Ατομικά διακριτά τμήματα σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης).

Γνωστικό Πεδίο: Κοινωνικές Επιστήμες

Γνωστικό Αντικείμενο: Ιστορία Λυκείου

Επόπτης/τρια: Ιάκωβος Μιχαηλίδης

Σενάριο Διδασκαλίας Βυζαντινής Ιστορίας

α) Τίτλος: Η «Βυζαντινή Κοινοπολιτεία»

β) Διατιθέμενος Χρόνος : 1 διδακτική ώρα

Ο χρόνος που προτείνεται από το αναλυτικό πρόγραμμα είναι μία ώρα, αλλά η διαχείρισή της εξαρτάται τόσο από το υλικό που θα χρησιμοποιήσει ο διδάσκων όσο και από τις μεθόδους που θα ακολουθήσει για την επεξεργασία της ενότητας αλλά και το επίπεδο της τάξης στην οποία θα εφαρμοστεί. Προαιρετικά μπορεί να διατεθεί και άλλη μία διδακτική ώρα.

A. Διδακτικοί στόχοι

Οι στόχοι, όπως προτείνονται στο αναλυτικό πρόγραμμα, είναι:

- Να περιγράφουν τα έθνη που συνέθεταν τη λεγόμενη «Βυζαντινή Κοινοπολιτεία» και να αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά που τα συνέδεαν (γεωγραφία, ορθοδοξία, δίκαιο, τέχνη).

- Να γνωρίζουν σχηματικά την μεσαιωνική ιστορία των λαών της ανατολικής και νοτιοανατολικής Ευρώπης.
- Να γνωρίζουν τη συμβολή της «Κοινοπολιτείας» στη διάδοση της βυζαντινής παράδοσης στην ανατολική και νοτιοανατολική Ευρώπη και την επιβίωσή της μέσα από ιδεολογικά σχήματα των νεότερων χρόνων (Μεγάλη Ιδέα, Τρίτη Ρώμη).

Επισημάνση: Εκτός από τους **διδακτικούς στόχους** που προτείνονται από το αναλυτικό πρόγραμμα θα μπορούσαν να προστεθούν και **άλλοι πιο ειδικοί**, όπως οι μαθητές:

- Να αντιληφθούν την γεωπολιτική σημασία του εκχριστιανισμού των Σλάβων και της διατήρησής τους κατά το μεγαλύτερο μέρος στο κλίμα του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως.
- Να μάθουν για την συμβολή του Μ. Φωτίου στην δημιουργία της «Κοινοπολιτείας».
- Να κατανοήσουν τα πλεονεκτήματα που συνεπαγόταν για την Βυζαντινή Αυτοκρατορία η λειτουργία της «Κοινοπολιτείας».

Θα μπορούσαν να τεθούν και **ευρύτεροι διδακτικοί στόχοι**, όπως:

- Να κατανοήσουν τις διαθλάσεις της έννοιας της «Κοινοπολιτείας» κατά τους πρώιμους νεώτερους και τους νεώτερους χρόνους.
- Να συνειδητοποιήσουν την πληθυσμιακή διάσταση του φαινομένου της «Κοινοπολιτείας».

B. Οργάνωση διδασκαλίας

Η συγκεκριμένη διδακτική ενότητα δίνει την ευκαιρία στους μαθητές να παρακολουθήσουν ένα ιδιότυπο φαινόμενο με προεκτάσεις που ξεπερνούν τόσο την ελληνική ιστορία όσο και την ιστορία των υπολοίπων ορθοδόξων λαών.

Μέθοδος: Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία: Η τάξη χωρίζεται σε ομάδες των 3-4 ατόμων και με τη βοήθεια του διδάσκοντος οι μαθητές «ταξιδεύουν» στο παρελθόν ξεκινώντας από το παρόν. Οι μαθητές σε ομάδες αναλαμβάνουν να συγκεντρώσουν στοιχεία, να τα επεξεργαστούν, να τα κατηγοριοποιήσουν και να τα παρουσιάσουν στην τάξη.

Διερευνητική μάθηση: Ερμηνευτική προσέγγιση του περιεχομένου με αφήγηση, κατευθυνόμενο διάλογο και διερευνητική – αποκαλυπτική διαδικασία μέσω της αξιοποίησης παραθεμάτων από πηγές και εικονογραφία, με στόχο τον εντοπισμό, την ανάλυση και την κατανόηση ιστορικών εννοιών – κλειδιών και φαινομένων.

Παιχνίδι ρόλων: Βιωματική προσέγγιση των ιστορικών γεγονότων μέσω κατάλληλων ερωτήσεων, δραματοποιημένων διαλόγων.

Διάλογος: Μέθοδος ερωτοαποκρίσεων (διαλεκτική μέθοδος).

Οι μέθοδοι διεξαγωγής της διδασκαλίας που μπορεί να εφαρμόσει ο διδάσκων είναι μεν ποικίλες, αλλά θα πρέπει στο επίκεντρό τους να βρίσκονται οι μαθητές. Οι **μαθητοκεντρικές μέθοδοι διδασκαλίας** ανταποκρίνονται στο βασικό σκοπό διδασκαλίας του μαθήματος της Ιστορίας, καθώς επιτρέπουν την ενεργητική συμμετοχή του μαθητή στις διδακτικές διαδικασίες. Ιδιαίτερη σημασία έχει η εναλλαγή των μεθόδων καθώς και η ευελιξία του διδάσκοντος, όταν οι περιστάσεις το απαιτούν (π.χ. δυσκολία κατανόησης, ερωτήσεις, προβληματισμός, βιωματική προσέγγιση).

Διδακτικά – Εποπτικά μέσα:

- ✓ Ιστορικός χάρτης, οπτικές πηγές
- ✓ Καταγραφές στον πίνακα, όταν χρειάζεται
- ✓ Η/Υ
- ✓ Βιντεοπροβολέας
- ✓ Κειμενικές πηγές
- ✓ Σχετικά λογισμικά

- ✓ Διαδίκτυο
- ✓ Αναφορά στο σχολικό εγχειρίδιο και προσφυγή σε αυτό
- ✓ Κείμενα και εικόνες
- ✓ Αξιολόγηση μέσω ασκήσεων στην τάξη και στο σπίτι και ανάθεση διερευνητικών και συνθετικών εργασιών

Γ. Πορεία Διδασκαλίας – Φάσεις

Αφόρμηση/Σύνδεση

- Ξεκίνημα με εικόνα από ορθόδοξη λειτουργία σε ρωσικό ναό. Πότε και πώς έγιναν οι Ρώσοι ορθόδοξοι;
- Μέσα από αφήγηση η **παρουσίαση του ιστορικού πλαισίου επιγραμματικά**.
Τα αίτια που οδήγησαν στην συμπερίληψη των Σλάβων και την προσέγγιση με την Ρωσία.
Περιγραφή διαδικασίας εκχριστιανισμού. Συνέπειες.

Διδακτική Επεξεργασία

1. **Τίθεται το βασικό ερώτημα** που θα απασχολήσει όλες τις ομάδες και είναι:

Ποια η σημασία της Βυζαντινής Κοινοπολιτείας για τους Έλληνες και τους υπόλοιπους ορθόδοξους λαούς;

Φύλλο εργασίας. Μοιράζεται σε όλους τους μαθητές κοινό φύλλο εργασίας (για να υπάρχει συνολική εποπτεία της δράσης). Το φύλλο εργασίας περιλαμβάνει τη διαδικασία που οι μαθητές θα ακολουθήσουν.

- 2. Καθορισμός χωροχρονικού πλαισίου: 9^{ος}-15^{ος} αι., Νοτιοανατολική Ευρώπη** Ο διδάσκων παρουσιάζει σε συντομία το ιστορικό πλαίσιο με τη μορφή διαγράμματος στον πίνακα που συμπληρώνεται με ερωτήματα και απαντήσεις.



Κύρια σημεία

Αίτια δημιουργίας Βυζαντινής Κοινοπολιτείας

1. Ιεραποστολή – Διάδοση του Ευαγγελίου

2. Πληθυσμός Βουλγάρων και Σλάβων
3. Οικονομική αλληλεξάρτηση Αυτοκρατορίας και Βουλγαροσλάβων

Διαδικασία συμπερίληψης Σλάβων:

- Εκχριστιανισμός
- Υπογραφή συνθήκης με την Βυζαντινή Αυτοκρατορία
- Εφαρμογή των συμφωνηθέντων εκατέρωθεν
- Κοινοί πόλεμοι εναντίον αλλόπιστων
- Τα όρια της συμπερίληψης: Σερβικό Βασίλειο 14^{ου} αιώνα, Ρωσία

Συνέπειες

1. Στρατιωτική ενδυνάμωση Βυζαντινής Αυτοκρατορίας
2. Μόνιμη εγκατάσταση Σλάβων
3. Πληθυσμιακή αύξηση
4. Οικονομική άνοδος
5. Σφυρηλάτηση δεσμών που άντεξαν για αιώνες

Δ. Αξιολόγηση

Για την αξιολόγηση της συγκεκριμένης, αλλά και κάθε διδακτικής ενότητας, λαμβάνεται υπόψη η υλοποίηση των διδακτικών στόχων, που τέθηκαν από τον διδάσκοντα, κατά τον σχεδιασμό του μαθήματος. Βέβαια, η αξιολόγηση δεν προκύπτει, μόνο από τις γνώσεις που προέκυψαν, μετά την ολοκλήρωση της διδασκαλίας, αλλά λαμβάνει υπόψη τη συμμετοχή των μαθητών σε όλη τη διάρκεια του μαθήματος, την υλοποίηση των δραστηριοτήτων που τους ανατέθηκαν και την παραγωγή ιστορικού λόγου, προφορικού και γραπτού. Επιπλέον, ιδιαίτερα σημαντική

είναι η θετική τους διάθεση στη διεξαγωγή της διδασκαλίας, το ενδιαφέρον που ανέπτυξαν τόσο στις ατομικές όσο και στις ομαδικές δραστηριότητες και η συμμετοχή τους σε ολόκληρη τη διαδικασία.

Σημαντικό τεκμήριο για τη διαδικασία της αξιολόγησης σύμφωνα με τον σχεδιασμό της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας αποτελεί το φύλλο εργασίας, στις δραστηριότητες του οποίου θα κληθούν να συμμετάσχουν. Οι μαθητές κινητοποιούνται ακόμη περισσότερο, όταν αισθάνονται ότι συμμετέχουν σε ένα έργο, που έχουν αναλάβει όλοι από κοινού.

Το φύλλο εργασίας αναθέτει ένα συγκεκριμένο ρόλο και καλεί τους μαθητές να αναπτύξουν ομαδική δραστηριότητα. Οι μαθητές με τη διαδικασία της ενσυναίσθησης θα προσπαθήσουν να υπερασπιστούν ο καθένας το ρόλο που του έχει ανατεθεί ως ομάδα.

Κατά τη διάρκεια του μαθήματος, λοιπόν, οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να αξιολογούν και να αυτοαξιολογούν, αλλά και να αξιολογούνται από τον διδάσκοντα. Μέσα από τις δραστηριότητες τους δίνεται η ευκαιρία να κατανοήσουν, να ανακαλύψουν, να συνθέσουν και να συμμετέχουν στην αναζήτηση της ιστορικής αλήθειας για τη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο. Βασικός στόχος του συγκεκριμένου διδακτικού παραδείγματος είναι να μην εγκλωβιστούν οι μαθητές σε στείρους συναισθηματισμούς, αλλά να διερευνήσουν κριτικά τις ιστορικές γνώσεις/πληροφορίες που έχουν στη διάθεσή τους, αποσκοπώντας σε δημιουργική επεξεργασία και ανασύνθεση.

Συνεπώς, είναι εφικτή η διαμορφωτική αξιολόγηση με το φύλλο εργασίας. Ο διδάσκων έχει τη δυνατότητα, μετά την ολοκλήρωση της διδακτικής ώρας να αξιολογήσει τα ατομικά φύλλα εργασίας. Έχει, δηλαδή, την ευκαιρία να αξιολογήσει τη στρατηγική που ακολουθήθηκε και να κάνει βελτιώσεις στο σχεδιασμό της διδασκαλίας του.

Δικτυογραφία

- Μεσαιωνική Ρωσία
<https://www.medievalists.net/tag/russia/>
- Μεσαιωνική Σερβία
<https://www.medievalists.net/tag/serbia/>
- Μεσαιωνική Βουλγαρία
<https://www.medievalists.net/tag/bulgaria/>

Βιβλιογραφία

- Vasilka Tărkova-Zaimova, *Bulgarians by Birth: The Comitopuls, Emperor Samuel and their Successors according to historical sources and the historiographic tradition*, Leiden 2018.
- Θεοδώρα Παπαδοπούλου, *Συλλογική ταυτότητα και αυτογνωσία στο Βυζάντιο*, Αθήνα 2015.
- Janet Martin, *Medieval Russia, 980–1584*, Cambridge 2007².
- Αντώνιος-Αιμίλιος Ν. Ταχιάος, *Βυζάντιο, Σλάβοι, Άγιον Όρος: αναδρομή σε αμοιβαίες σχέσεις και επιδράσεις*, Θεσσαλονίκη 2006.
- Paul Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier. A Political Study of the Northern Balkans, 900–1204*, Cambridge 2000.
- Dimitri Obolensky, *Η Βυζαντινή Κοινοπολιτεία: Η Ανατολική Ευρώπη 500-1453*, τ. 1-2, μετ. Γ. Τσεβρεμές, Θεσσαλονίκη 1991.

Παράρτημα

ΟΜΑΔΙΚΟ ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Εργασία σε ομάδες: Κάθε ομάδα που έχει σχηματιστεί, θα υποστηρίξει και έναν ρόλο. Η κάθε ομάδα αναλαμβάνει να παρουσιάσει ένα συγκεκριμένο θέμα από την σκοπιά του συγκεκριμένου ρόλου. Τα ερωτήματα, σχετικά με την Κοινοπολιτεία, έχουν σαν στόχο να οδηγήσουν τους μαθητές σε κάποιας μορφής ενσυναίσθηση. Οι μαθητές, μαζί με τα φύλλα εργασίας, παραλαμβάνουν και μια σειρά από ιστορικές πηγές για να τεκμηριώσουν τις απόψεις τους.

Ομάδα 1: (Βυζαντινοί Αυτοκράτορες) Για ποιους λόγους επέλεξαν να επιμείνουν στον εκχριστιανισμό των Σλάβων, των Βουλγάρων και των Ρώσων;

Ομάδα 2: (Ρώσοι ηγεμόνες) Γιατί επέλεξαν να βαπτιστούν;

Ομάδα 3: (Συμεών, Βούλγαρος ηγεμόνας) Γιατί σεβόταν τον πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Νικόλαο Μυστικό και έγραφε στα ελληνικά;

Ομάδα 4: (Στέφανος Δουσάν, Σέρβος βασιλέας 14^{ου} αι.) Ποια οφέλη προσπορίστηκε από την Βυζαντινή Κοινοπολιτεία;

Ομάδα 5: (Ιβάν Γ΄) Γιατί θεωρούσε την Μόσχα ως Τρίτη Ρώμη;

Πηγή 1

«Το επόμενο έτος, οι Βλάχοι εκστράτευσαν μαζί με τους Κουμάνους χωρίς όμως να μας επιτεθούν. Και θα μας είχαν επιτεθεί, αν το χριστιανικότατο έθνος των Ρώσων κατόπιν αιτήσεως του αυτοκράτορα, δεν τους είχε επιτεθεί πρώτο. Γιατί ο ηγεμόνας της Γαλικίας Ρωμανός αφού συγκέντρωσε πολύ και αξιόλογο στράτευμα εισέβαλε και λεηλάτησε την γη των Κουμάνων και αυτό το έκανε κατ' επανάληψη για καύχημα της πίστεως των χριστιανών και έτσι σταμάτησε τις επιθέσεις των Κουμάνων».

Ανωνύμου, *Σύνοψις Χρονική*, Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, εκδ. Κ. Σάθας, τ. 7, Αθήνα Βενετία 1894, 428.

Πηγή 2

«Λένε ότι είπε ο αυτοκράτορας Ρωμανός Α΄ προς τον Βούλγαρο ηγεμόνα Συμεών: έχω ακούσει να λες ότι είσαι θεοσεβής χριστιανός, αλλά τα έργα σου δεν βλέπω να ταιριάζουν με τα λόγια σου. Αν, όμως, είσαι πραγματικά χριστιανός, σταμάτησε τις άδικες σφαγές και τις ανόσιες αιματοχυσίες και συνθηκολόγησε με μας τους Χριστιανούς ως Χριστιανός και εσύ και μη θέλεις να μολύνεις τα χέρια Χριστιανών με το αίμα ομοπίστων Χριστιανών».

Ιωάννης Σκυλίτζης, έκδ. I. Thurn, *Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum* [CFHB 5], Berolini et Novi Eboraci 1973, 220.

Πηγή 3

«Οι Ρώσοι είναι έθνος σκυθικό, που κατοικεί στον Βόρειο Ταύρο, απολίτιστο και άγριο [...] οι οποίοι μετά την επίθεσή τους και την θεία οργή που ξεσήκωσαν εναντίον τους, επέστρεψαν στον τόπο τους. Και μετά έστειλαν πρεσβεία στην Βασιλεύουσα και ζήτησαν να βαπτιστούν πράγμα που έγινε στη συνέχεια».

Ιωάννης Σκυλίτζης, έκδ. I. Thurn, *Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum* [CFHB 5], Berolini et Novi Eboraci 1973, 107.

Πηγή 4

«Αλλά έλα να δεις βασιλιά των Ελλήνων Αλέξανδρε, που έχεις κι εσύ τιμήσει την βασιλεία των Ελλήνων, πώς τώρα ο βασιλιάς (Ιωάννης Γ΄ Βατάτζης) του χριστιανύμου λαού επανένωσε την ρωμαϊκή επικράτεια, που ήταν διαιρεμένη και κατεκτημένη πρωτύτερα από Λατίνους, Πέρσες, Βούλγαρους, Σκύθες και άλλους ειδωλολάτρες τυράννους».

Θεόδωρος Λάσκαρις, έκδ. A. Tartaglia, *Theodorus II Ducas Lascaris, Opuscula Rhetorica*, Monachi et Lipsiae 2000, 53.

Πηγή 5α

10

«Ο πατριάρχης Νικόλαος πλησίασε τον Συμεών (Βούλγαρος ηγεμόνας) και ο Συμεών υποκλήθηκε μπροστά του. Ο πατριάρχης, λοιπόν, του έδωσε ευχή αντί για στέμμα, όπως λένε, θέτοντας το επιρριπτάριό του στο κεφάλι του».

5β, Επιστολή πατριάρχη Νικολάου Μυστικού προς τον Βούλγαρο ηγεμόνα Συμεών

«Πρέπει να δοξάζουμε τον άρχοντα και Θεό και δεσπότη των όλων, που έδωσε στο γένος των Βουλγάρων τέτοιον άνδρα (ενν. τον Συμεών) ως κεφαλή και ηγεμόνα. [...] Αλλά να αρκείσαι στην εξουσία και την τιμή που σου έχει δοθεί εξαρχής από τον Θεό και τους προγόνους σου».

Αικατερίνη Χριστοφιλοπούλου, *Βυζαντινή Ιστορία*, τ. Β΄ 867-1081, Θεσσαλονίκη 1997², 85 και 94.

Ημερομηνία: 3/6/2021

Ο Εκπονητής

Χαράλαμπος Μηνάογλου